
Bevezető

Hogyan gondolkodtak különböző korok bölcselei a túlvilági eredetű szépség és az emberi sorsokba avatkozó evilági erők, azaz a művészet és a történelem viszonyáról? Mi történik a történelmi tárggyal, tematikával (esemény-nyel, személlyel, helyszínnel, nyelvi állapottal, korokhoz kötődő eszmével, viselkedésmintával, erkölcsi normával, politikai struktúrával stb.), amikor a műalkotások alkotóelemévé válik? Vajon rekonstruálható-e egy mű „eredeti” esztétikai üzenete, miközben nyelvi-formai elemeinek jelentése folytonosan módosul? Hogyan függenek össze stílusirányzatok és művészetelméleti teóriák az adott kor társadalmi állapotával, politikai tendenciáival? Milyen szerepük van egy életmű, stílusirányzat, konkrét műalkotás *megítélésében* a változó történelmi körülményeknek?

Lapunk e számának szerzőit ezek a problémák foglalkoztatják. Vashegyi Györggyel, az MMA új, 2017 októberében megválasztott elnökével folytatott beszélgetésünket követő tanulmányok módszertanilag aszerint különböztethetők meg egymástól, hogy az elmélet felől közelítenek-e konkrét művekhez és szerzőkhöz, vagy éppen ellenkező irányból indulnak el. Vassányi Miklós az Isten és a Szépség fogalmának platonikus és biblikus-keresztény felfogását egyeztető V. századi teológus értekezésében talál rá „a platonikus ideatan, az újplatonikus ontológia és a keresztény alapteológia szintézisére”. Gáspár Csaba László a Nietzsche által felvetett kérdést teszi a modern és posztmodern művészetfilozófiák mérlegére: vajon képes lehet-e a művészet kiszabadítani az embert saját történelmi tudatának szorításából? Szmodis Jenő Karl Popper doktriner-racionalista tudományfilozófiájának bírálatára vállalkozik, és érvrendszerét kultúrtörténeti példák sokaságára alapozza. Máté Zsuzsanna a „történelem végéről” és a „művészet végéről” szóló teóriák rejtett összefüggéseire, illetőleg azok filozófiai látszó, valójában leplezetten ideologikus kiindulópontjára hívja fel a figyelmet. Wesselényi-Garay Andor az építőművészet és a történelmi tudat kölcsönhatását elemzi az *emlékmű*, illetőleg a *műemlék* fogalmának árnyalt elemzésével, Zuh Deodáth egy építésztörténeti értekezés opponensi bírálatára támaszkodva hangsúlyozza a történeti megközelítés elméleti megalapozottságának fontosságát.

A tanulmányok többsége konkrét művekhez, illetőleg szerzőkhöz kapcsolódó elméleti kérdéseket vet fel. Csáji Attila az 1960-as, 1970-es évek magyar képzőművészeti kánonjának újraértékelését látja indokoltnak, Jankovics Marcell készülő Toldi-filmjének koncepcióját vázolja, Juhász Sándor a hazai műgyűjtemények XX. századi történetének mostoha, sokszor tragikus mozzanataira emlékeztet. Farkas Árpád a fiatalon elhunyt Török Richárd portrészobrászatát a posztkonceptuális művészet áramlatába sorolja, Szokos Iván – Lőcsei Gabriellának nyilatkozva a Visegrádon felavatott Görgei-szobráról – a történelem és a művészet kapcsolódási pontjait tapintja ki, Szász Zsolt a Nemzeti Színház közelmúltjának repertoárját áttekintve Vidnyánszky Attila történetszemléletének alakulását vizsgálja.

E számunkkal induló recenziórovatunk négy kiadvány elméleti igényű ismertetését tartalmazza. Csuday Csaba a győri *Műhely* című folyóirat „örömelméleti” esszéiből szemlél három, Balogh Csaba Berényi Márk *Dante etikája* című tudományos munkáját és annak kapcsán az irodalomtudomány szövegvizsgálati módszereit ismertetve az erkölcsi értékeszmények történeti változását követi nyomon. Feledy Balázs Romváry Ferenc *A képtárcsináló* című könyvének recenziójában a szerző életművének elévülhetetlen érdemeit méltatva a szocialista kultúrpolitika műhelyitkaiba is bepillantást enged, Windhager Ákos *Az új zene filozófiája* legújabb magyar kiadása kapcsán kezdeményez vitát a zenetörténeti hagyományt radikálisan átértékelő Adornóról.

Közleményeink között helyet kaptak a történetfilozófiai esszé műfajának klasszikusaiként számon tartott Egon Friedell és John Lukacs írásai is.

Kulin Ferenc